HALÎL HALÎLÎ KAZVÎNÎ (Ebû Ya'lâ İbni Abdullah)

Hadîs ve fıkıh âlimi. Künyesi Ebû Ya'lâ olup ismi Halîl bin Abdullah bin Ahmed'dir. Kazvinli olması sebebiyle Kazvînî, dedelerine nisbetle Halîlî denildi. 446 (m. 1055) yılında vefât etti.

İlim tahsil edip, hadîs-i şerîf öğrenmek için Nişâbûr, Cürcan, Kazvin ve birçok şehri dolaştı. Ali bin Ahmed bin Sâlih Kazvînî, Muhammed bin İshâk Kisâî, Kâsım bin Alkame, Ebû Hafs Kettânî, Muhammed bin Süleymân bin Yezîd Fâmî, Ebû Tâhir Mülahhıs, Ebü'l-Hüseyn Haffâf, Ebû Abdullah Hakem ve daha birçok âlimden ilim öğrenip hadîs-i şerîf işitti. Ebû Bekr İbni Mukrî, Ebû Hafs İbni Şahin, Ali bin Abdurrahmân Bikâî, Ebû Ahmed Gutrîfi ve Ebû Amr bin Hamdân'dan icâzet (diploma) aldı. Yetişmiş olduğu bu büyük âlimlerin derslerinde duyduklarını yazıp ezberledi. Yüzbin hadîs-i şerîfi râvîleriyle birlikte ezberden bilirdi. Hadîs-i şerîflerden çıkarılan hükümleri öğrendi. Hadîs râvîlerinin ve kendisinden önce yaşayan âlimlerin hâllerini çok iyi bilirdi. Hadîs ve fıkıh ilminde âlim oldu. Zamanının İmâmı olarak tanındı. Memleketi Kazvin'e kadı ta'yin edildi. Vermiş olduğu âdil hükümlerle insanların huzûr ve saadetini temine çalıştı. Hıfzı kuvvetli, zekâsı keskindi. Yalnız Allahü teâlânın rızâsını kazanmak için çalışırdı. Vaktini ilim öğrenmek ve öğretmek, insanlara nasihat etmek ve ibâdetle geçirirdi. Mala, paraya rağbet etmezdi. Çok cömert olup, kendisine yetecek kadar mal bırakır, fazlasını fakirlere dağıtırdı. Haramlardan ve şüpheli şeylerden çok sakınır, mübahların birçoğunu da terk ederdi. İnsanlar, ilmiyle

amel edip, bildiklerini günlük hayâtında tatbik ederek, onlara yumuşak ve çok güzel muâmelede bulunmasından dolayı kendisini çok sever, büyük küçük, devlet adamı, köylü, herkes nasihatlerini dinler, söylediklerini yapmaya gayret ederdi. Ebû Ya'lâ Halîlî, mahkemelerde verdiği âdil hükümlerle insanlara huzûr dağıtırken, yetiştirdiği talebelerle, gelecek nesillerin de huzûr içinde yaşamalarına vesile oldu.

Ebû Bekr bin Lal, oğlu Ebû Zeyd Vâkıd bin Halîl, İsmâil bin Mâkî Kazvinî ve daha birçok âlim ondan ilim öğrenip hadîs-i şerîf rivâyet etti. Talebeleri de, hocaları gibi dîn-i İslama hizmet için çalıştılar. Gece-gündüz demeden, insanlara; Allahü teâlânın emir ve yasaklarına tâbi olmanın şart olduğunu, Resûlullaha (aleyhisselâm) uymayanın ebedi saadete eremeyeceğini anlattılar. Allahü teâlâ, onların bu çalışma ve gayretleri vesilesiyle bir çok kimseye hidâyet nasîb etti. Bulundukları yerlerde sâlih amel işleyen, iyi ve kıymetli kimseler çoğaldı. Yumuşak huylu, güzel amelli kimseler, onlara idâreci oldu. İnsanlar huzûr içinde, Allahtan başka kimseden korkmadan yaşadılar.

Ebû Ya'lâ Halîlî, yazmış olduğu pek kıymetli eserleri ile de insanlara dinlerini öğretmeye gayret etti. Dokuzuncu asırda yaşamış olan Hanefî âlimlerinden İbn-i Kutluboğa'nın ilâveler yaptığı "Kitâb-ül-irşâd fî ma'rifet-i ulemâ-il-hadîs" adlı eseri meşhûrdur. Bu eserinde, kendi zamanına kadar yaşamış olan âlimleri, şehirlerine göre tertip ederek yazmakta, onların örnek hayatlarını, güzel amellerini anlatmaktadır.

Ebû Ya'lâ el-Halîl bin Abdullah bin Ahmed bin İbrâhim el-Halîlî el-Hâfız, "Kitâb-ül-irşâd fî ma'rifeti ulemâ-il-hadîs" isimli eserinin başında şöyle demektedir:

> Ma'rifetullah (Allahü teâlâyı bilmek), Resûlünü ve meleklerini bilmekten sonra, zâhir ve bâtın ilimlerinin en yücesi, himmetleri sarfetmeye en lâyık olanı, Allah indinde sevâbı en büyük olanı, dinde fıkıh bilgilerini öğrenmek, helâl ve haram, emir ve yasak, mahbûb (sevilen), nafile ve mendûb hükümlerini bilmektir. Bunlar öyle amellerdir ki, öğrenen, bilen ve yaşayanları Allahü teâlâ ile hemcivâr olmağa (O'na yaklaşmağa) sebep olur ve âhırette güzel bir hayâta ulaştırır. Kabrin fitnesinden ve Cehennem azâbından korur. Allahü teâlâ Şûra sûresinin 22. âyet-i kerîmesinde meâlen: "Îmân edip sâlih amel işleyenler ise, Cennet bağçelerindedir. Onlar için Rableri indinde ne isterlerse var. Bu ni'metler mû'minlere büyük fadldır (ihsândır)" buyurdu. Sonra Allahü teâlâ, kitabını herşeyi beyân etmek için inzal buyurmuştur. Onda nass olarak açıkladığı, icmali olarak beyân buyurduğu, Nebisinin (aleyhisselâm) lisânı üzere keyfiyyetini beyân ettiği husûslar vardır. Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) kavil (hadîs) ve fiil (sünnet) olarak meşrû kıldıkları hükümler de vardır ki, bunlar da tâbi olunacak şer'î hükümlerdir. Allahü teâlâ, Ahzâb sûresinin 21. âyet-i kerîmesinde, meâlen: "Andolsun ki, sizin için (Allahü teâlâdan sevâb ve O'na kavuşmayı ve âhıret ni'metlerini uman ve Allahü teâlâyı çok anan kimseler için) Resûlullahda güzel bir ihtida (uyulacak şeyler)vardır."

Âl-i İmrân sûresinin 132. âyet-i kerîmesinde meâlen: "Allahü teâlâ ve Rasûlüne itaat edin ki rahmet olunasınız." Nisa sûresinin 115. âyet-i kerîmesinde ise meâlen: **"Bir**kimse ki, ona doğru yol zâhir olduktan sonra Peygambere (aleyhisselâm) muhalefet edip, (i'tikâd ve amelde) mü'minlerin yolundan başkasına uyarsa, âhırette biz onu döndüğü tarafa çevirириz. (Dost olduğu küfür ve irtidâda ısmarlarız) ve Cehenneme atarız. Cehennem ise, ne fenâ bir yerdir" buyurmuştur. Cenâb-ı Hak, Resûlüne muhalefet ile mü'minlerin yoluna muhalefeti cem etmiştir. Böyle olan kimseleri de Cehenneme atacağını bildirmiştir. Bu delîller sebebiyle, Sahabenin, Tabiînin ve her asırdaki mü'minlerin icmâ'ından hükümler alınır ve icmâ'a muhalefet haram olur. Hâdiselerin hükümlerini beyân etmede temel olan bu üç delili (Kitap, Sünnet ve İcmâ'-ı Ümmet) aşan bir durum olursa, cenâb-ı Hak, bir imtihan olmak üzere ve hükmünde isâbet edenin ecrini nezdinde ziyâdeleştirmek için, o hâdisenin hükmünü âlimlerin ictihâdlarına sevk ve havale etmiştir. Allahü teâlâ Âl-i İmrân sûresinin 154. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle buyurmuştur: "Allahü teâlâ kalblerinizdeki ihlâs ve nifakı meydana koymak, kalblerinizdeki

vesveseyi pak kılmak için böyle irâde etti. Allahü teâlâ kalblerinizde olan hayır ve şerri hakkıyle bilir.”

Hazreti Peygamberin (aleyhisselâm) sünneti ile vahye ve tenzile (Kur’ân-ı kerîmin inişine; şâhid olan Sahabenin kavilleri (sözleri; İslâm ahkâmının iki rüknü (temeli; ve ahkâm husûsunda kitaptan sonra gelen merci (kaynak; olup, onlara ulaşmak ve sıhhatlerini tesbit etmek, onları bilme husûsunda ayna gibi olan nakiller ve râvîler mümkün olmaktadır. Bu da isnâd sisteminin lüzumunu ortaya koyar. İmâm-ı Şafiî (radıyallahü anh) demiştir ki: “İlmi, isnâdsız olarak tahsil eden kimse, geceleyin odun toplayan kimse gibidir ki, belki orada kendisini sokacak bir engerek yılanı vardır ve o bunu bilmemektedir.” Fıkıhla uğraşan kimsenin ve sünneti öğrenmek istiyenin vahye şâhid olan zâtların hâllerini, sünneti nakledenler hakkındaki ittifâklarını ve ihtilâflarım, onların cerh ve ta’dillerini araştırmağa daha çok dikkat etmelidir.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tezkiret-ül-huffâz, cild-3, sh. 1123

2) Tabakât-ül-huffâz (Süyûtî) sh. 431

3) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 274

4) Mu’cem-ül-müellifîn cild-4, sh. 121

5) El-A’lâm cild-2, sh. 319

6) Kitâb-ül-irşâd fî ma’rifet-i ulemâ-il-hadîs, Süleymâniye Kütübhânesi Ayasofya kısmı No: 2951